

Марія Процик-Кульчицька

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ І ПРЕСА

Розглянуто діяльність видатного галицького Митрополита у сфері журналістики, публіцистики, видавничої і бібліотечної справи. Викладено факти його співпраці з періодичними виданнями.

Ключові слова: *Андрей Шептицький, заснування часописів, публікація в пресі.*

Рассмотрена деятельность выдающегося галицкого Митрополита в сфере журналистики, публицистики, издательского и библиотечного дела. Изложены факты его сотрудничества с периодическими изданиями.

Ключевые слова: *Андрей Шептицкий, основание газет и журналов, публикация в прессе.*

Activities of the famous Galician Metropolitan in journalism, publishing and librarianship spheres have been examined. The facts of his cooperation with the periodicals have been presented.

Key words: *Andrey Sheptytskyi, establishing periodicals, publication in the press.*

Особа Митрополита Андрея Шептицького перебуває у центрі наукових зацікавлень дослідників різних галузей суспільного життя — проаналізовано різні аспекти його діяльності, проте досі не описано внесок Митрополита у національне пресовидання та не розкрито деталей його співпраці з часописами. У цій статті хочемо представити видатну постать Андрея Шептицького з точки зору її значення для історії розвитку журналістики й ширше — української культури.

Через потужну підтримку різних культурних і освітніх установ, талановитих представників українського мистецтва, обдарованої незаможної молоді сучасники називали Митрополита «творчим бу-

дівничим національної культури» [5]. Про його значення для розвитку національного видавничого руху і бібліотечної справи частково йшлося в працях, у яких досліджено діяльність Андрея Шептицького як мецената [2; 9; 12], у численних доповідях на конференціях [3]. Із цих матеріалів відомо, що Митрополит фінансово підтримував діяльність багатьох товариств і організацій, які випускали періодичні видання. Серед них варто згадати передусім «Просвіту», яка видавала численні часописи (зокрема: «Аматорський театр», «Бібліотечний поради́ник», «Життя і Знання», «Письмо з “Просвіти”»), «Сільського Господаря» (органом якого був спершу однойменний часопис, а потім — потужний «Господарсько-Кооперативний Часопис» із додатками, а також низка інших періодичних видань: «Практичне садівництво», «Сад і город», «Український Пасічник», «Хліборобська молодь») та «Рідну Школу», яка видавала однойменний часопис. Таким чином, Андрей Шептицький був безпосередньо причетний до розвитку національної преси.

Водночас відомими є факти, що Митрополит ініціював заснування кількох пресових органів. Насамперед це релігійний місячник отців-василіан «Місіонар» (1897—1914, 1916—1939, 1941—1944), що виходив спершу у Львові, згодом — у Жовкві. У привітальній статті до 25-річчя перебування Андрея Шептицького на митрополичому престолі редакція згадувала про те, як 28 років тому, 1897 р., тоді ще ігумен Львівського монастиря і «провідник місій в краю» розпочав видавання «Місіонара», розуміючи, що «невеликий буде хосен навіть з місій, якщо місійної праці не підпре, не скріпить і не поширить релігійний часопис». Редакція називала видання «дитиною Митрополита», а його ідею заснування часопису — «великим ділом великого апостольського духа», підкреслюючи, що «з малого зерна, апостольською Його ревністю засіяного на нашій ниві, “Місіонар” виріс з часом в велике дерево і дав почин і підпору цілому нашому видавництву» [18, с. 33]. Варто зазначити, що після припинення виходу 1944 р. видання на початку 1990-х рр. було відновлено й воно існує до сьогодні.

У жовтні—листопаді 1923 р. Андрей Шептицький ініціював створення Богословського наукового товариства, яке впродовж 1923—1939 рр. видавало науковий тримісячник п. н. «Богословія». Кирило Королевський, французький дослідник, автор біографії

Митрополита й близький його приятель, писав: «Він [Андрей Шептицький] заснував “Богословію” — церковний кварталник високого наукового рівня, який виходив до Другої світової війни» [6, с. 87]. Митрополит складав значні пожертви на випуск цього журналу, цікавився його розвитком.

Андрей Шептицький долучився також до випуску тижневика «Мета» (1931—1939), оскільки він був засновником Українського католицького союзу — організації, яка для поширення своїх ідей розпочала видавання часопису. Митрополит постійно підтримував цей пресодрук фінансово, про що йдеться у т. зв. адміністративному рефераті, виголошеному на загальних зборах організації 26 травня 1932 р. й опублікованому п. н. «Організаційна праця У.К.С. за час від 1. січня 1931. до травня 1932.»: «Необхідним засобом для ведення пропаганди є преса... Так прийшло до створення нашого ідеологічного органу “Мета”. [...] Наша праця вимагала теж матеріальних засобів. Як при кожній громадянській роботі, Екск. Митрополит Кир Андрей приходить і тут нам з поміччю» [11, с. 3].

Серед різних аспектів діяльності Митрополита, пов'язаної з пресовиданням, особливо важливим є публікація його власних матеріалів — статей, звернень, проповідей. І якщо останні з перелічених публікацій мають більш загальний, офіційний характер, то статті, писані спеціально для конкретних часописів, є «вужче» спеціалізовані, адресовані конкретній читацькій аудиторії, а водночас свідчать про досвід Андрея Шептицького як публіциста. Його активність у цій якості має певний зв'язок зі станом здоров'я Митрополита. Вимучений важкою хворобою, не маючи змоги виїжджати далеко, він прагнув хоча б шляхом друкованого слова звернутися до вірних єпархії. Про це говорить у своїй публікації «Велике сімдесятьліття» отець Гавриїл Костельник: «Він — немічний тілом, що й писати йому годі (пише переважно лівою рукою) та здоровий духом. І тут Він — символ цілої нашої нації. Прикований до крісла, наче дитина до землі (це його власні слова), Він у тяжких болях і терпіннях — чи не дивне диво? — пише глибокі богословські твори. Тепер Він духом плідніший, ніж був тоді, коли був здоровий тілом» [7, с. 2].

Саме на шпальтах «Мети» публікувалися статті Митрополита, написані для поширення в суспільстві християнських ідей, католицького світогляду (Дві любові — два патріотизми. — 1933. —

Ч. 27; Надзвичайні прояви в християнському житті. — 1937. — Ч. 40; ін.), а також численні пастирські послання, проповіді й святкові побажання. Окремі публікації часом з'являлися паралельно й у львівському популярному релігійному виданні «Христос Наша Сила» (1933—1939), що спершу виходило як додаток до газети «Мета» і яким Митрополит опікувався в особливий спосіб, оскільки належав до постійних його авторів. На сторінках часопису «Нива» (про нього йтиметься далі), в матеріалі про релігійні часописи для широкого кола читачів — «Христос Наша Сила» і «Львівські Парохіяльні Вісти» — було зазначено, що «співробітничас у першому сам ВПреоєв. Митрополит» [14].

Перші числа часопису «Христос Наша Сила» з'являлися неодмінно зі статтями Митрополита: «Жахлива недуга душі» (1933. — Ч. 2), «Самолюби» (1933. — Ч. 3), «Спорохнявіле дерево» (1933. — Ч. 5), «Легенда» (1933. — Ч. 6), «Релігія без Бога» (1933. — Ч. 7). Очевидно, що вказані матеріали Андрей Шептицький підготував саме для цього видання. Про це можемо судити за приміткою, доданою лише до останньої з перелічених публікацій, — редакція зазначала: «Цю статтю Ексц. Митрополита передруковуємо з 14 ч. «Мети» тому, що ця стаття являється доповненням попередніх статей Їх Ексцеленції, які досі появлялися в нашому часописі» [16, с. 2].

У статті «Розважання на Йордан» Митрополит Андрей детально описував передумови й обставини написання вказаного матеріалу. Він, зокрема, зазначав, що редакція просила написати його кілька слів з нагоди свята, обіцяючи розходження цього числа в «многих тисячах» примірників. Андрей Шептицький радо погодився підготувати статтю, оскільки він був тоді прикутим хворобою до крісла й рідко мав можливість безпосередньо звертатися до людей. У цій публікації Митрополит висловив своє бачення завдань преси: «Стаття газети — це проповідь, але не тільки проповідь, але ціле наше життя християн католиків. Мусить бути не лише християнське, але перепоєне християнством... щоб від стіп до голови все в них було просвічене тим світлом. [...] Так стаття газети, хоч вона й не є проповіддю, кожним словом мусить... світити Христовим світлом. [...] Така є ціль католицької газети. Вона має християнам говорити про все: і про господарку, і про ремесла, і про економію, і про ощадність, і про тверезість, і про недуги, яких треба уникати, і

про способи плекання здоров'я, і про те, як виховувати діти. Вона про все може говорити, але про все повинна так говорити, щоби у кожному слові пробивався, у кожному слові просвічував християнсько-католицький світогляд. А задача католицької преси є: християнам той світогляд пригадувати і так ставляти перед очі, щоби кожний, хто католицьку газету читає, з часом виробив собі свідомий, повний, заокруглений, певний погляд на життя і всі його справи» [17].

У цій же статті Митрополит зізнався, що з осені 1933 р. мав намір узяти на себе редакцію газети «Христос Наша Сила», оскільки хотів упродовж кількох місяців викласти на її сторінках «цілий заокруглений християнсько-католицький світогляд». Проте на заваді планам став артрит, який на той час особливо загострився, й лише в середині зими Андрей Шептицький зміг повернутися до цього задуму, але тепер він вирішив обмежитися написанням низки статей — «щоб передати Вам бодай головні точки християнсько-католицького світогляду» [17, с. 3].

Першою в цьому циклі була цитована стаття «Розважання на Йордан», а далі надруковано такі: «Матеріалізм і матеріалістична наука» (1934. — Ч. 5), «Про пантеїзм» (1934. — Ч. 6), «Історична Подія Христового Воскресення» (1934. — Ч. 7), «Пісня пастушка» (1934. — Ч. 9), «Церква на горі» (1934. — Ч. 12) й «Астральний метер» (1934. — Ч. 14). Деякі з цих статей з'являлися паралельно й у газеті «Мета», тому що «Христос Наша Сила» був на той час лише додатком до «Мети» і тільки пізніше «переріс» у самостійне видання.

У часописі «Христос Наша Сила» 1934 р. було започатковано — ймовірно, на пропозицію Митрополита, який завжди всіма можливими засобами прагнув сприяти об'єднанню українців, — «Волинську сторінку». Рубрика з'явилася уперше в ч. 9 й розпочиналася зверненням Андрея Шептицького «Привіт Волинякам», де він вкотре підкреслив завдання преси — вчити, пояснювати, просвічувати — й окреслив мету нової рубрики, що мала інформувати сусідів про справи в Галичині.

До кола видань, у яких Митрополит сам брав активну участь, належить і «Нива» — часопис, присвячений церковним і суспільним справам, що виходив з перервами впродовж 1904—1939 рр. у Львові. «Нива» мала популярний характер, була розрахована на широку аудиторію, тому Андрей Шептицький дбав, щоби видання

не припиняло свого існування. Його рішенням 1 серпня 1933 р. орган передано у власність Богословського наукового товариства. Мотивом цієї зміни була «потреба зпопуляризувати серед якнайширших кругів нашого духовенства богословські науки, яких виразником є наш журнал», — писали від імені Богословського наукового товариства редактори видання, дякуючи Андрееві Шептицькому за високу оцінку їх роботи та за «старання прийти нам у поміч у здійсненні наших завдань» [1].

У «Ниві» було опубліковано низку ґрунтовних статей Митрополита на богословські теми, підготовлених, очевидно, спеціально для цього видання: «Символи Ісуса Христа. Жертвенник» (1932. — Ч. 6), «3 викладів про аскетичку» (1932. — Ч. 12; 1933. — Ч. 1, 3, 4), «Літургійні символи Христа. Нерукотворена ікона Христа» (1933. — Ч. 5).

Аналізуючи діяльність Митрополита як публіциста, варто згадати також важливі статті у часописі «Наша Культура» (Варшава, 1935—1937), які (хоч їх і не було багато), підтверджують те, що він безпосередньо співпрацював із пресою. Початок публікації Андрея Шептицького «3 філософії культури» (1935. — Кн. 4) свідчить про те, що про написання статей його просили редактори відповідних пресових органів, як у цьому випадку — Іван Огієнко. У вступі Митрополит пише: «Високоповажний Пане Редакторе! Жадаючи від мене статті для “Нашої Культури” й про нашу культуру, накладаете на мене важке завдання» [15, с. 201].

Відомо також про вміщення матеріалу Андрея Шептицького в «Літописі Національного Музею» за 1934 р., в якому йдеться про вагу й значення музеїв, а також викладено його роздуми щодо розвитку національного мистецтва.

У контексті розгляду внеску видатного архієрея в розвиток української культури необхідно згадати й про починання Митрополита для підтримки українських бібліотек. Так, перебуваючи у Станіславі як єпископ, він заснував першу єпархіальну бібліотеку із 3870 томами й пожертвував на її розширення шість тисяч доларів [10]. Як він сам висловився про це: «В пересвідченню, що наука єсть для клира найважнішим майже средством до сповнення трудних обов'язків — я від першої хвилі, коли зістав Єпископом станіславівським, постановив собі заложити в Станіславові бібліотеку,

котра би могла стати огнищем більше розвиненої праці наукової між клиром» [9, с. 235].

Пізніше у Львові було створено книгозбірню «Студіон», яка містилася в будівлі, що примикала до новозбудованого шпиталю «Народня лічниця». У тогочасній пресі зазначали, що це велика й «модерно уладжена» бібліотека, в якій містяться також архів і наукові робітні «Студіону» отців-студитів, що «завдяки великим матеріальним вкладам Митрополита Андрея, начислює понад 25.000 томів, між ін. рідких і дуже цінних “визентиніка”, яких не має ні одна бібліотека в Європі, за винятком може Вагикану» [13, с. 342]. Відомо, що основою фондів цієї книгозбірні послужила «частина власної бібліотеки Митрополита» [4, с. 162].

Усі знають про одну з найважливіших справ у житті Андрея Шептицького — створення Українського національного музею, однак не всім відомим є факт існування в музеї бібліотеки, що вміщувала справжні скарби: «Тут зібрано давні слов'янські видання, видрукувані у Венеції, в українських провінціях колишнього Польського королівства і в Росії, серед яких — видання старовірів, які нелегко було роздобути; тут зберігалися давні грецькі, польські, латинські видання з богослов'я, літургики, історії, полемічної літератури» [6, с. 107]. Окремі екземпляри належали особисто Митрополитові. Усі ці пам'ятки описано в каталозі стародавніх слов'янських книг, який підготував і видав 1908 р., ще перед відкриттям музею, Іларіон Свенціцький.

Окрім постійного піклування про книгозбірні, впорядкування і належне збереження монастирських архівів, відомо й про те, що Андрей Шептицький був ініціатором заснування друкарні при Унівському монастирі.

Отже, праця над написанням нової, правдивої, детальної біографії Андрея Шептицького, на основі всіх наявних документів, джерел, а також свідчень очевидців, триває. Як зазначав сучасник видатного ієрарха, його вихованець, священник Василь Лаба: «Повний життєпис Митрополита можна буде зладити не швидше, як щойно тоді, коли наголовок того життєпису буде звучати: “Життя св. Андрея, Великого Галицького Митрополита”. Все, що про нього буде написано до того часу, це тільки причинки, які майбутній гаюграф збере в одну цілість» [8, с. 5]. Таким «причинком» є й дослідження діяльності Андрея Шептицького як редактора й публіциста,

а статті та інші матеріали, автором яких був сам Митрополит, — це неоціненне джерело для розкриття його постаті як видатного богослова й автора публіцистичних творів.

1. Богословське Наукове Товариство // Богословія. — 1933. — Кн. 2. — С. 166—167.
2. *Бурдуланюк В.* Митрополит Андрей Шептицький — меценат української культури [Електронний ресурс] / Василь Бурдуланюк. — Режим доступу: <http://www.novazorya.if.ua/last/2045-2014-09-02-08-06-59>.
3. Всеукраїнська наукова конференції «Духовність. Культура. Пам'ять. До 150-річчя від дня народження митрополита Андрея Шептицького» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ucu.edu.ua/press-releases/25023/>.
4. *Колосовська О. М.* Книжкові пам'ятки у меценатсько-бібліофільських пріоритетах Митрополита Андрея Шептицького (1865—1944) / Колосовська Ольга Михайлівна // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали другої наук.-практ. конф., 23 верес. 2010 р., Львів. — Л., 2010. — С. 160—168.
5. *Кондрат С.* Радісний ювілей / Степан Кондрат // Мета. — 1935. — Ч. 29. — С. 3.
6. *Королевський К.* Митрополит Андрей Шептицький (1865—1944) / Кирило Королевський ; пер. з фр. Я. Кравець. — Л. : Свічадо, 2014. — 494 с.
7. *Костельник Г.* Велике сімдесятьліття / о. Г. Костельник // Мета. — 1935. — Ч. 29. — С. 2—3.
8. *Лаба В.* Митрополит Андрей Шептицький. Його життя і заслуги / о. Василь Лаба. — Люблин : Свічадо, 1990. — 64 с.
9. *Лятишевський І.* Митрополит Андрій як Єпископ Станиславівський від 24. вересня 1899 — 13. січня 1901 / о. Д-р І. Лятишевський // Богословія. — 1926. — Кн. 1/2. — С. 231—235.
10. Митрополит А. Шептицький як Меценат // Христос Наша Сила. — 1935. — Ч. 15. — С. 6.
11. Організаційна праця У.К.С. за час від 1. січня 1931. до травня 1932. // Мета. — 1932. — Ч. 21. — С. 2—3.
12. *Сайко О.* Митрополит Андрей Шептицький [Електронний ресурс] / Оксана Сайко. — Режим доступу: http://old.ugcc.org.ua/ukr/library/xx_st/a_sheptytskyj/.
13. Сема станиця Чина ОО. Студитів // Нива. — 1938. — Ч. 9. — С. 341—342.
14. «Христос Наша Сила» і «Львівські Парохіяльні Вісти» // Нива. — 1933. — Ч. 2. — С. 84.
15. [*Шептицький А.*]. З філософії культури / Митрополит Андрей // Наша Культура. — 1935. — Кн. 4. — С. 201—207.

16. [Шептицький А.]. Релігія без Бога / Андрей, Митрополит // Христос Наша Сила. — 1933. — Ч. 7. — С. 2—3.
17. [Шептицький А.]. Розважання на Йордан / Андрей, Митрополит // Христос Наша Сила. — 1934. — Ч. 2. — С. 2—3.
18. Ювілей Високопреосвященого Митрополита // Місіонар. — 1926. — Лют. — С. 33—35.

Сергій Блавацький

УКРАЇНСЬКА ФРАНКОМОВНА, ФРАНКО-УКРАЇНОМОВНА,
ФРАНКО-РОСІЙСЬКОМОВНА ПЕРІОДИКА
КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ (1920—1930-ті рр.)

Зроблено спробу ідентифікувати, систематизувати та проаналізувати українську іношомовну періодику країн Центральної Європи (франкомовну, франко-україномовну, франко-російськомовну) міжвоєнної доби. Уперше в український журналістичнознавчий дискурс на основі історико-бібліографічного дослідження de visu введено шість видань. Здійснено класифікацію цих видань, окреслено їхні функції та сформульовано перспективи дослідження.

Ключові слова: українська іношомовна періодика, Центральна Європа, франкомовна, франко-україномовна, франко-російськомовна, газета, бюлетень, журнал.

Сделано попытку идентифицировать, систематизировать и проанализировать украинскую иноязычную периодику стран Центральной Европы (франкоязычную, франко-украиноязычную, франко-русскоязычную) междувоенной эпохи. Впервые в украинский журналистиковедческий дискурс на основании историко-библиографического исследования de visu введено шесть изданий. Сделано классификацию этих изданий, определены их функции и сформулированы перспективы исследования.

Ключевые слова: украинская иноязычная периодика, Центральная Европа, франкоязычная, франко-украиноязычная, франко-русскоязычная, газета, бюллетень, журнал.

In the paper it has been attempted to identify, systematize and analyze the Ukrainian foreign language periodicals of the Central Europe published in different languages (French-language, French-Ukrainian, French-Russian languages) of 1920—1930 s. For the first time six publications have been introduced into the Ukrainian journalism studies discourse on